

Devetdeset let dr. Eme Umek

Ema Umek, zgodovinarica in arhivistka je svoj delovni vek posvetila arhivom. S svojim delom na področju arhivistike, z raziskovanjem, obdelavo arhivskega gradiva, sodelovanjem v raznih arhivskih komisijah, svetovanjem uporabnikom arhivskega gradiva, z vzgojo mlajših kolegov, je močno vplivala na delo in razvoj Arhiva republike Slovenije. Njeno ustvarjalno sodelovanje z Arhivskim društvom je pustilo pečat tudi v razvoju naše arhivske stroke.

Rojena je bila 14. aprila 1929 v Ljubljani staršem, ki so po prvi svetovni vojni z Lokve na Krasu emigrirali v Jugoslavijo, a je družina ves čas ohranila zveze s temi kraji. In jubilatka se ima za Kraševko. Maturirala je na I. državni ženski gimnaziji na Poljanah v Ljubljani. Nato je študirala zgodovino in geografijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1952 je diplomirala z nalogo Kranjska kmetijska družba v letih 1767 do 1787, za katero je dobila Prešernovo nagrado za študente. Po diplomi in enem šolskem letu poučevanja zgodovine na kamniški gimnaziji, se je leta 1953 zaposlila v Osrednjem državnem arhivu. Od leta 1984 do upokojitve leta 1988 je bila direktorica Arhiva. Po upokojitvi je julija 1993 na Filozofski fakulteti v Ljubljani doktorirala iz arhivistike na podlagi disertacije *Erbergi in dolski arhiv*.

V arhivu je Ema Umek delala na vseh področjih obdelave arhivskega gradiva, od priprav in vodenja evidenc do urejanja, izdelave popisov, inventarjev, vodnikov ter prikazov arhivskega gradiva in objave virov. Sodelovala je v komisiji za vračanje arhivskega gradiva po sporazumu med Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev in Republiko Avstrijo iz leta 1923 in protokolu iz leta 1958 in oblikovanju zahtev po vračanju arhivov iz Italije po Osimskih sporazumih iz leta 1975. Bila je pobudnica za evidentiranje arhivskega gradiva za slovensko zgodovino v tujih arhivih, za kar je pripravila načrt in evidentiranje tudi vodila. Bila je med ustanovitelji stanovskega glasila Arhivi, kjer je bila prva glavna urednica ter edicije Viri. Obsežna je njena bibliografija, ki obsega poleg prispevkov o arhivski stroki tudi zgodovinske študije. Dosti se je posvečala izobraževanju in strokovnemu usposabljanju arhivskih delavcev. Močno si je prizadevala za razvoj stroke. Sodelovala je pri pripravah za uvedbo študija arhivistike na oddelku za

zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani in po uvedbi študija v šolskem letu 1978/79 je na fakulteti do leta 1988 tudi poučevala.

Njeno zelo mnogostrano in bogato delo je podrobneje predstavljeno v zapisih objavljenih ob njenih jubilejih.¹ A naj k zapisanemu dodamo še pomemben prispevek Eme Umek pri ureditvi osrednjega slovenskega arhiva po preselitvi iz Narodnega muzeja na današnji sedež v Gruberjevo palačo leta 1953. Za bogato zbirko arhivskega gradiva, ki je nastajala pri Deželnem, kasneje Narodnem muzeju je bilo več poskusov da bi ustanovili samostojni arhiv. Z dograditvijo nove stavbe Deželnega muzeja leta 1887, ko je arhiv dobil svoje prostore in je za arhivsko gradivo skrbel poseben arhivar, je arhiv deloval le kot del Kranjskega deželnega muzeja. Uresničena ni bila ideja iz leta 1918, da je treba v Ljubljani ustanoviti osrednji arhiv in v njem združiti gradivo s Kranjske in drugih slovenskih delov bivše Avstro Ogrske. Leta 1926 je bil sicer ustanovljen Državni arhiv, a je bil to le poskus, da bi arhiv postal samostojna ustanova. Ostal je v muzeju in njegovo delovanje je bilo po večini omejeno na območje nekdanje Kranjske. Med drugo svetovno vojno so arhiv prenesli v muzejske kleti zaradi zaščite pred bombnimi napadi. Po osvoboditvi leta 1945 pa je Narodna vlada Slovenije ustanovila Osrednji državni arhiv Slovenije. Leta 1953 so ga preselili v stavbo Kazine in od tu v Virantovo hišo in Gruberjevo palačo. Arhivsko gradivo je bilo neurejeno v velikih kupih, tudi po kletah, brez potrebnih ustreznih evidenc. Ema Umek je takrat opravila zahtevno, temeljno nalogo, da je v danih razmerah raziskala kdaj in kako so bili v arhivu pridobljeni posamezni fondi in zbirke od leta 1821, od začetkov njegovega nastajanja. Potrebno je bilo dobro poznavanje upravne zgodovine, da je fonde identificirala in jih umestila v strukturo arhiva. Pripravila je akcisijsko knjigo, temeljno evidenco gradiva v arhivu, ki je bila podlaga za prvi vodnik *Splošni pregled fondov državnega arhiva LRS, Ljubljana 1960*.

Dr. Ema Umek je dobitnica najvišjega priznanja v arhivski stroki – Aškerčeve nagrade za življenjsko delo. Za prispevek k razvoju Arhiva Republike Slovenije je leta 1987 prejela visoko državno odlikovanje Red dela z zlatim vencem. Arhivsko društvo Slovenije ji je za delo v društvu in za prispevek k razvoju arhivske službe na Slovenskem podelilo priznanji leta 1984 in 1994, jo leta 1996 sprejelo med svoje častne člane in leta 1999 izdalo *Zbornik ob sedemdesetletnici dr. Eme Umek*.

Po upokojitvi je imela jubilatka zelo obiskana predavanja iz zgodovine na Univerzi za tretje življenjsko obdobje, bila je članica Sveta Zgodovinskega arhiva Celje, predavala je na raznih tečajih v Arhivu in bila iskana svetovalka v najrazličnejših vprašanjih v zvezi z arhivi. Pred sedemnajstimi leti pa je skoraj popolnoma izgubila vid in s tem delom ni več mogla nadaljevati. Z odličnim spominom in širokim znanjem je ostala prijetna sogovornica. V nedavnem intervjuju je pripovedovala o svojem delu. Strokovnjakinja, ki je skoraj pol stoletja posvetila delu v arhivistiki, je mnenja, da se »premalo zavedamo, kako važno je ohraniti arhivsko gradivo in

¹ Enciklopedija Slovenije 14, 2000; Jože Žontar, Arhivi 1-2, XII, 1989; Jože Žontar, Zgodovinski časopis 43/1, 1989; Peter Ribnikar, Kronika 37/3, 1989; Marija Oblak Čarni, Zgodovinski časopis 53/1, 1999; Jože Žontar, Arhivi 1-2, XXII, 1999; Marija Oblak Čarni, Arhivi 2, XXXII, 2009.

ker premalo poznamo svojo preteklost, so marsikateri odločitve površne.« Njen intervju je objavil časnik Delo pod naslovom: V razvitih družbah je državni arhiv eden od atributov državnosti, pri nas žal še ni.²

Ob jubileju ji iskreno čestitamo, želimo ji dobrega počutja in dosti prijetnih pogovorov ob naših srečanjih!

Marija Oblak Čarni

² Delo, Ljubljana, 6. november 2018, GENERACIJA +, str. 17.